

Тема 1. Спортивне право: загальні положення

1. Дискусія щодо виокремлення галузі спортивного права.
2. Спортивне право як концепт: поняття та структура.
3. «Спортивне право» як навчальний предмет та наукова школа.
4. Вітчизняна школа «спортивного права»: стан та перспективи.

Сучасний спорт, як сфера приватноправового регулювання

**Ткалич Максим Олегович, к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет**

Фізична культура і спорт завжди відігравали і продовжують відігравати важливу роль у процесі становлення і розвитку людської цивілізації. Перші комплекси фізичних вправ та прості ігри виникли вже у первісному суспільстві. Первісні племена на різних континентах вправлялися в бігу, стрибках, піднятті важких предметів, метанні списів і бумерангів, стрільбі з лука, іграх з примітивними м'ячами тощо. Таким чином, передавалися навички трудової діяльності, здійснювалася підготовка до військових протистоянь, відправлялися релігійні обряди тощо.

З плином часу спорт став виконувати, крім ритуальної, виховної, навчальної та інших функцій, й функцію розважальну. Сучасний спорт являє собою вже не просто своєрідне соціально-культурне явище, а й набув ознак потужного сектору світової економіки. Загальна капіталізація спорту на поточний момент складає, за різними підрахунками, від 500 млрд. до 1,3 трлн. доларів¹. Для порівняння, капіталізація світового сільського господарства, включно з лісництвом і рибальством, за підсумками 2017 року, відповідно до підрахунків Світового банку, складала 3,342 трлн. доларів².

Як бачимо, сьогодні спорт на рівних конкурує з традиційними секторами світової економіки. В майбутньому капіталізація спорту буде тільки зростати, оскільки головною тенденцією розвитку спорту в усьому світі є його подальша професіоналізація і комерціалізація.

¹ <https://medium.com/sportyfi/how-big-is-the-sports-industry-630fba219331>

² <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.CD>

Зокрема, сьогодні у світі спорту відбуваються події, яких годі було чекати ще навіть декілька років тому. Так, іспанська професійна футбольна ліга «La Liga» в 2018 році підписала 15-річний контракт з міжнародною медіакомпанією «Relevant Sports», відповідно до якого кілька матчів на рік регулярного іспанського чемпіонату з футболу проводитимуться в Північній Америці. Учасниками зазначених матчів мають бути, зокрема, футбольні клуби «Реал» та «Барселона», оскільки саме вони, за твердженням представників сторін контракту, формують позитивну репутацію іспанського чемпіонату [3]³. Безумовно, проведення матчів іспанського чемпіонату в країнах, де є значний інтерес до іспанського футболу, а іншими словами – прямий вихід на іноземний великий «спортивний ринок», істотно підвищить прибутки іспанської футбольної ліги і спортивних клубів. При цьому, ще до початку ігор іспанських клубів за кордоном, валовий дохід футбольного клубу «Барселона» за попередній фінансовий рік (сезон 2017/18) склав безпрецедентні 1,05 млрд. доларів. Істотну частину з цієї суми складають доходи від телевізійних трансляцій. Варто зазначити, що телевізійні трансляції є прибутковими і в інших провідних європейських футбольних чемпіонатах. Зокрема, доходи футбольних клубів англійської Прем'єр-ліги від телевізійних трансляцій за сезон 2016-2017 рр. склали рекордні 4,5 млрд. фунтів. При цьому, загальна вартість спортивних медіа-прав у світі за підсумками 2016 р. досягла 43 млрд. доларів. У 2019 році загальна вартість цих прав може сягнути 50 млрд. доларів. Наступним прикладом комерціалізації спорту і перетворення спорту на потужний сегмент світового ринку є постійне удосконалення спортивних правил задля збільшення видовищності спортивних заходів та для залучення більшої глядацької аудиторії. Одним із перших таких прикладів було введення «правила 24 секунд» в баскетболі. У 1954 році власник команди НБА «Сіракьюз Нешнлс» Денні Бьясоні запропонував обмежити час володіння м'ячем однією з команд 24-ма секундами. Як показали складні підрахунки, саме стільки часу необхідно команді на організацію повноцінної атаки.

³ <https://www.ua-football.com/ua/foreign/spain/1534421258-la-liga-provoditime-matchi-v-ssha-ta-kanadi.html>

Введення зазначеного обмеження в правила з баскетболу було обумовлено тим, що до того часу команда, яка вела в рахунку, мала можливість тягнути час і «сушити» гру, що негативно відбивалося на видовищності баскетболу.

Зміна правил гри в теніс також сприяла підвищенню видовищності цієї гри та перетворенню тенісу на один із найбільш прибуткових видів спорту. Зокрема, до 1970-х років для перемоги в сеті необхідно було випередити суперника мінімум на 2 гейми. Через це сутички перетворювалися на багатогодинні виснажливі випробування. Для уникнення такого невиправданого затягування гри було введено тай-брейки. При рівному рахунку за геймами в такому випадку перемагав гравець, який першим набрав 7 очок в наступній партії.

У 1990-х роках волейбол також взяв курс на підвищення видовищності. Зокрема, в правила гри було внесено наступні зміни: м'яч став різнокольоровим, щоб уболівальникам на трибунах і телеглядачам було зручніше дивитися гру; було дозволено торкатися м'яча будь-якою частиною тіла і вести активну гру ногами; до складу команди було включено ліберо – гравця, який виконував тільки захисні функції; було введено систему набрання очок «раллі-пойнт», тобто нарахування очок після кожного розіграшу, а не тільки на своїх подачах, як було до того⁴.

Сьогодні зміни до правил гри часто пов'язані з використанням сучасних технологій. Зокрема, з 2018 року ФІФА внесла до правил гри у футбол норму про можливість використання системи VAR («video assistant referee» - технологія у футболі, що дозволяє головному арбітру приймати рішення в спірних моментах матчу за допомогою відеоповторів)⁵. У свою чергу, англійська футбольна «Прем'єр-Ліга» дозволила використання гаджетів під час гри для контролю за фізичними показниками гравців. А в крикеті офіційно з'явилися автомати-тренажери для моделювання подачі м'яча, яку ще

⁴ <https://lenta.ru/articles/2015/11/12/pravilasport/>

⁵ <https://football-technology.fifa.com/en/innovations/var-at-the-world-cup/>

донедавна міг робити лише гравець (боулер)⁶.

Таким чином, незаперечним є той факт, що сучасний спорт розвивається за принципами ринкової економіки. Одним із таких принципів є принцип «попиту і пропозиції», відповідно до якого сукупна пропозиція продукту на конкурентному ринку в будь-який період прагне бути рівною сукупному попиту. Яскравим прикладом дії цього принципу в футболі є створення в 2018 році нового футбольного турніру для збірних команд країн Європи – «Ліги націй». Створення цього турніру було обумовлено винятково наявністю великого глядацького інтересу до футбольних змагань і прагненням УЄФА заробити на цьому додаткові кошти. Незважаючи на велику кількість різноманітних футбольних турнірів, попит на футбольні змагання в Європі і в світі тільки зростає. У випадку із «Лігою націй» товариські матчі збірних, які не є прибутковими, були замінені офіційними матчами, що перетворило ці змагання на повноцінний спортивний продукт.

Ще одним прикладом дії принципів ринкової економіки в спорті є офіційне визнання нових, потенційно прибуткових, видів спорту і подальша організація повноцінних комерційних турнірів з цих видів спорту. Зокрема, в серпні 2018 року наказом Мінмолодьспорту спортивний покер був визнаний видом спорту⁷. Разом з наданням офіційного статусу зазначений вид спорту отримав додаткові можливості для розвитку, зокрема, й можливість виходу на телебачення й залучення телевізійної аудиторії.

Наступним в черзі за офіційним статусом виду спорту в Україні стоїть кіберспорт (комп'ютерний спорт). Те, що раніше сприймалося винятково, як домашня комп'ютерна дитяча розвага, сьогодні є офіційним видом спорту в багатьох країнах спорту. Більше того, кіберспорт серйозно претендує на потрапляння до програми Олімпійських ігор. За даними журналу «Форбс», обсяг ринку кіберспорту в 2017 році склав 1 млрд. доларів⁸. Вже у 2019 році

⁶ <https://www.sovsport.ru/football/business/1023758-budushee-sejchas-10-glavnyh-trendov-mirovogo-sporta-v-2018-m>

⁷ Про визнання, відмову у визнанні та внесення змін до Реєстру визнаних видів спорту в Україні : Наказ Міністерства молоді та спорту України від 16.08.2018 № 3780

⁸ <http://www.forbes.ru/tehnologii/357765-bolshaya-igra-kak-zarabatyvayut-na-kibersporte>

аудиторія турнірів з кіберспорту складе близько 400 млн. осіб⁹ Головними джерелами прибутку в кіберспорті, як і в традиційних видах спорту, є призові на турнірах, продаж атрибутики, спонсорство, реклама, ставки на результат змагань тощо.

Таким чином, спортивний ринок зростає надстрімкими темпами, зокрема, й завдяки новим видам спорту. Щодо традиційного спорту, то різні його види представлені на загальному спортивному ринку нерівномірно.

В залежності від капіталізації відповідного виду спорту та з огляду на його популярність, місця розподілилися наступним чином: футбол – 43 % всіх прибутків у галузі спорту; американський футбол – 13 %; бейсбол – 12 %; Формула-1 – 7 %; баскетбол – 6 %; хокей – 4 %; теніс – 4 % і гольф – 3 %¹⁰. Капіталізація провідних спортивних клубів складає мільярди доларів. Для прикладу, вартість команди Національної футбольної ліги «Dallas cowboys» складає захмарні 4,8 млрд. доларів¹¹.

Таким чином, спорт вже перетворився на потужну індустрію. Безумовно, глобалізація, професіоналізація і тотальна комерціалізація сфери спорту призводять до зміни якості як самих суспільних відносин, так і засобів їхньої правової регламентації. Зокрема, питома вага приватних відносин у сфері спорту швидко збільшується. Відповідно, відносини у сфері спорту, які раніше регулювалися публічно-правовими нормами, сьогодні потребують приватноправової регламентації.

Приватні відносини у сфері спорту – це переважно майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, які виникають у зв'язку із здійсненням спортивної діяльності, і врегульовані нормами приватного права.

Оскільки відносини у сфері спорту набули ознак майнових, то логічним наслідком такого процесу стало фактичне визнання спорту різновидом

⁹ <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/08/7/639373/>

¹⁰ <https://medium.com/sportyfi/how-big-is-the-sports-industry-630fba219331>

¹¹ www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2018/07/18/full-list-the-worlds-50-most-valuable-sports-teams-of-2018/#619c43a86b0e

економічної діяльності. Зокрема, Суд Європейського союзу у справі «Мека-Медина» підтвердив такий висновок: «спортивні організації повинні дотримуватися правил, що встановлені в Договорі про створення Європейської спільноти від 25.03.1957 року (Римський договір). Серед іншого, Суд ЄС наголосив, що діяльність у сфері спорту підпадає під дію статей 101 і 102 Римського договору, які забороняють торговельну дискримінацію та використання монопольного становища на ринку товарів і послуг, й гарантують дотримання принципів вільної конкуренції всіма учасниками ринкових відносин¹². Отже, в країнах ЄС спорт офіційно визнано різновидом економічної діяльності.

Цікавим є також й досвід США. Спорт в цій країні ще з позаминулого століття сформувався, як різновид бізнесу. Ключові повноваження з регулювання відносин у сфері спорту сконцентровані в руках приватних осіб. В США основні принципи регулювання взаємовідносин між відповідними суб'єктами спортивної діяльності визначають спортивні ліги, які використовують для цього саме приватноправові механізми. Таким чином, США й країни ЄС розглядають спорт, як частину ринкової економіки і сферу приватноправового регулювання.

Вітчизняний законодавець наразі однозначно не визнає спорт різновидом економічної діяльності, хоча й називає професійний спорт комерційним напрямом діяльності у спорті (ст. 38 Закону). Проте, процес комерціалізації спорту стосується не лише професійного спорту, а й інших напрямків спортивної діяльності. Зокрема, в умовах неналежного фінансування галузі спорту з боку держави спортивні організації державної і комунальної форми власності часто залучають грошові кошти у вигляді спонсорської підтримки. Крім того, навіть назвавши професійний спорт комерційним напрямом, законодавець не визнав за потрібне запровадити більш детальну правову регламентацію професійного спорту, обмежившись лише згадкою про

¹² Judgment of the Court (Third Chamber) of 18 July 2006. David Meca-Medina and Igor Majcen v Commission of the European Communities. Case C-519/04 P. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62004CJ0519>

професійний спорт в наведеній статті Закону України «Про фізичну культуру і спорт». При цьому, у світі відбувається бурхливий розвиток саме комерційного сегменту спорту. Цілком виправданим буде твердження, що сучасний спорт – це і є, переважно, комерційний спорт. Таким чином, в розвинених західних країнах превалює підхід, відповідно до якого спорт є сферою приватноправового регулювання. При цьому, в пострадянських країнах поширена інша точка зору, згідно з якою спорт становить сферу комплексного правового регулювання. Видається, що така концепція є хибною, адже комплексний підхід порушує системність регулятивного впливу на відповідні відносини, породжує конкуренцію між нормами різних галузей права, створює ризик застосування неналежних способів і прийомів правової регламентації, і в кінцевому рахунку – знижує якість правового регулювання або взагалі позбавляє можливості правового врегулювання певних відносин.

Система права має характеризуватися внутрішньою узгодженістю всіх підсистем, що входять до її складу, та спиратися на соціально-економічні й організаційно-правові фактори... Неузгодженість окремих правових комплексів раніше долали за допомогою створення нових «комплексних», або «вторинних» правових галузей разом з колишніми, загальноприйнятими, що ускладнювало систему ще більше. Проте «кардинальне реформування економічного і суспільного ладу в якості одного з неминучих наслідків мало зміну цієї системи. Відновлення приватноправових основ і перехід до принципового поділу всієї правової сфери на приватноправову і публічно-правову призвели до того, що місце «піраміди» супідрядних галузей посіла нова їхня система, заснована на рівності приватноправового та публічно-правового підходів. У цій системі дві взаємодіючі, але не супідрядні сфери приватного і публічного права поглинають безліч окремих правових галузей та їх груп...Зрозуміло також, що нова система права в більшій мірі відповідає завданням формування правової держави і громадянського суспільства, яке не має більше перебувати під постійним і всеосяжним державним впливом. Єдність і узгодженість цієї системи забезпечуються не ієрархічною

співпідпорядкованістю її елементів, а єдністю загальних правових принципів, які лежать в її основі, а також критеріїв виділення (відокремлення) правових галузей, що визначає функціональні особливості кожної з цих підсистем. Соціально-економічну базу такого становища складають визнання ключової ролі невід'ємних прав і свобод особистості..., а також ринкова організація господарства.

Отже, очевидним є той факт, що в системі права немає місця для «комплексних» галузей права та інших «комплексних» елементів системи права. За умови визнання статусу окремої галузі права за всіма чи більшістю галузей законодавства внутрішня єдність окремих елементів галузі права та системність впливу на суспільні відносини втрачається. Щодо комплексів правових норм, згрупованих за предметом правового регулювання, які використовують т.зв. приватно-публічний метод правового регулювання, то на рівні системи законодавства вони можуть існувати, проте на рівні системи права відповідні норми розподіляються за своїми «фундаментальними» галузями права.

Таким чином, визнання поділу системи права на приватне і публічне, відмова від застарілої ієрархічної побудови системи права за принципом примату предмету правового регулювання і визнання ключової ролі методу правового регулювання при відокремленні галузей права, надає системності та єдності впливу окремих елементів системи права на відповідні суспільні відносини. Наслідком такого системного впливу на суспільні відносини, неодмінно, стає підвищення якості правового регулювання, що і є основним критерієм доцільності вибору тієї чи іншої моделі побудови системи права. При цьому, сама система права позбавляється зайвої складності та переобтяженості, стає чіткою і логічною, а ідея «комплексних» галузей та інших елементів системи права цілком природно втрачає свій сенс.

Отже, спортивне право доцільно розглядати як особливу сферу приватноправового регулювання, яка включає в свій предмет, передовсім, майнові відносини, що складаються у зв'язку із здійсненням спортивної

діяльності.

Виходячи із сучасних підходів вітчизняної цивілістики до систематики цивільного права і приватного права загалом, цілком виправданим наразі є визначення спортивного права, як підгалузі цивільного права. Класична пандектистика з часів Г. Віндшейда називає лише 4 підгалузі цивільного права, до яких належать речове, зобов'язальне, сімейне і спадкове право. Проте сучасний стан розвитку цивільних відносин доводить необхідність виокремлення нових підгалузей цивільного права. Цей процес пов'язаний із тим фактом, що загальні цивільно-правові норми не в змозі в повній мірі якісно упорядкувати нові види суспільних відносин, які є цивільно-правовими за своїм характером, проте – потребують більш детального або відмінного від усталеного правового регулювання. Саме такий шлях пройшла у своєму розвитку така визнана нині підгалузь цивільного права, як право корпоративне. На певному етапі розвитку відносин за участю корпорацій виникла об'єктивна необхідність запровадження спеціального правового регулювання відповідних відносин. Цікаво, що корпоративне і спортивне право, як підгалузі цивільного права, є подібними, зокрема, й у зв'язку із важливою роллю корпоративних норм у регулюванні спортивних правовідносин. Йдеться про те, що корпоративні норми регулюють широкий спектр суспільних відносин, які складаються між юридичними особами приватного права в процесі здійснення своєї діяльності. Так само й корпоративні норми спортивних організацій регулюють широкий спектр правовідносин. При цьому, як корпоративні норми загалом, так і корпоративні норми спортивних організацій не є нормами права, проте приймаються на виконання й уточнення норм права, що містяться у відповідних нормативно-правових актах. Самі корпоративні норми спрямовані на регулювання локального рівня відносин і містяться у спеціальних актах, виданих уповноваженими організаціями. Щодо сфери спорту, то такими організаціями виступають, як правило, відповідні федерації з видів спорту. Слід наголосити, що крім корпоративних норм актів локальної нормотворчості, фактично, важливим джерелом нормативного регулювання у

сфері спорту виступають рішення Міжнародного спортивного арбітражу (CAS), висновки якого є обов'язковими для суб'єктів у сфері спорту.

Таким чином, цілком виправданим буде називати спортивне право підгалуззю цивільного права. Норми спортивного права мають бути визнані спеціальними по відношенню до загальних норм цивільного права. Відповідно, для регулювання приватних відносин у сфері спорту загальні норми цивільного права повинні застосовуватися субсидіарно.

Звичайно, слід враховувати, що цивільно-правові норми, переважно, є диспозитивними, тобто надають учасникам відповідних відносин широкий спектр можливостей із врегулювання своїх взаємовідносин в межах, встановлених відповідною нормою. Проте, навіть така варіативність поведінки учасників відносин не завжди дозволяє в достатній мірі врахувати специфіку певних правовідносин. Звісно, чинний Цивільний кодекс України, побудований за пандектною системою, дає можливість врегулювати будь-які приватні відносини, зокрема, – й у сфері спорту. Втім, законодавче врегулювання найбільш важливих суспільних відносин у відповідній галузі, що надає можливість встановити загальні засади і принципи регулювання зазначених відносин, є необхідним. При цьому, слід враховувати, що однією з характерних рис спортивного права, як сфери приватного права, є наявність різноманітних джерел правового регулювання, не останнє місце серед яких посідають акти саморегулювання (договори і локальні акти спортивних організацій), які, фактично, набувають нормативного значення. Зокрема, правила переходів спортсменів з одного спортивного клубу до іншого цілком визначені в корпоративних актах міжнародних спортивних організацій. Відповідно, вітчизняний законодавець, де-факто, суттєво обмежений у можливостях правового регулювання зазначених та інших подібних відносин у сфері спорту. Тим не менше, саме на рівні законів мають бути визначені загальні засади державної політики у сфері спорту, закріплені поняття та принципи правового регулювання професійного (комерційного) і некомерційного (любительського) спорту. Крім того, на рівні національного

законодавства мають встановлюватися правила визнання видів спорту, заходи державного нагляду і контролю за станом дотримання прав і свобод фізичних і юридичних осіб у галузі спорту тощо.

Таким чином, наявність власної специфіки приватних відносин у сфері спорту і формування специфічних правових конструкцій, не придатних для регулювання інших приватних відносин, дають підстави для визнання спортивного права сферою приватного права. При цьому, на нашу думку, підстави для виокремлення т.зв. публічного спортивного права, відсутні. Видається, що публічні відносини у сфері права цілком можуть бути врегульовані нормами публічних галузей права, тобто йдеться не про «спортивне публічне право», а про «публічне право в спорті».

З огляду на зазначене, одним із головних напрямків удосконалення вітчизняного законодавства у сфері спорту має стати, удосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері комерційного (професійного) спорту, фактичне визнання приватноправової сутності цілих блоків відносин у сфері спорту і створення правового підґрунтя для застосування диспозитивного методу для їх врегулювання. Зокрема, доцільно внести зміни до ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [16]¹³, в якій передбачити, що діяльність у сфері професійного спорту має бути врегульована, перш за все, нормами цивільного законодавства. Наразі в зазначеній статті згадується лише Кодекс законів про працю: «Діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій». При цьому, в самому законі професійному спорту присвячено лише одну невеличку

¹³ Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. С. 80.

статтю, а КЗпП України взагалі не враховує специфіку суспільних відносин у сфері спорту.

Щодо професійного спорту загалом, то вже давно назріла необхідність прийняття окремого законодавчого акту, який би на національному рівні чітко визначив основні засади правового регулювання відповідних відносин із врахуванням особливостей «спортивного права» як унікального правопорядку, який виходить далеко за межі національної правової системи. До речі, ще 2007 року Міжпарламентська асамблея держав-учасників СНД затвердила модельний закон про професійний спорт. Хоча закони про професійний спорт існують далеко не в усіх пострадянських державах, деякі з них присвячують питанням професійного спорту набагато більше уваги, ніж наша країна.

Зокрема, в Туркменістані в 2015 році набув чинності окремий закон про професійний спорт¹⁴. Зазначений закон є спеціальним нормативно-правовим актом, який на фундаментальному рівні врегульовує правові, економічні та соціальні відносини у сфері професійного спорту. Зокрема, зазначений закон називає суб'єктів професійного спорту, їхні повноваження, головні права і обов'язки у сфері професійного спорту; визначає ознаки і види правовідносин у сфері професійного спорту, зокрема – передбачає засади правового регулювання трудових відносин у сфері професійного спорту, гарантії прав суб'єктів професійного спорту, принципи правового регулювання правовідносин щодо об'єктів інтелектуальної власності в професійному спорті, правила залучення професійних спортсменів до збірних команд, принципи застосування юридичної відповідальності за завдання шкоди в професійному спорті; встановлює джерела фінансового і матеріально-технічного забезпечення професійного спорту; закріплює принципи міжнародної співпраці в галузі професійного спорту.

В інших країнах СНД також приділяють серйозну увагу правовому регулюванню професійного спорту. Так, у профільний закон про фізичну культуру і спорт в РФ визначені такі поняття, як «професійна спортивна ліга»,

¹⁴ <http://www.turkmenbusiness.org/content/zakon-turkmenistana-o-professionalnom-sporte>

«професійні спортивні змагання», «професійний спортивний клуб», «спортивний агент», «спортивна санкція», «організатор спортивного змагання». В зазначеному законі було введено окрему статтю, присвячену професійним спортивним лігам, а саме – встановлені особливості їх створення, права і обов'язки, механізми взаємодії з професійними спортивними клубами і спортивними федераціями. В наведеній статті закону зазначено, що спортивні ліги можуть об'єднувати як російські, так і зарубіжні професійні спортивні клуби; також вони можуть виступати організатором міжнародних професійних спортивних змагань тощо. В законі також врегульовано діяльність спортивних агентів. Зокрема, їм заборонено брати участь в азартних іграх у букмекерських конторах і тоталізаторах шляхом укладення парі на офіційні змагання з видів спорту, в яких вони здійснюють агентську діяльність.

Також зазначений закон містить розділ про розгляд спорів у професійному спорті та спорті вищих досягнень. У ньому йде мова про постійно діючу арбітражну установу, яка адмініструє арбітраж (третейський розгляд) вказаних спорів.

Що стосується України, то професійний спорт на законодавчому рівні, фактично, не врегульований. Наразі не існує жодного перспективного проекту закону про професійний спорт. Більше того, вітчизняні законодавці не планують регулювати професійний спорт навіть на рівні загального закону про фізичну культуру і спорт.

При цьому, на сайті Мінмолодьспорту України розміщено для обговорення проект закону про внесення змін до закону про фізичну культуру і спорт, яким запропоновано уточнити поняття виду спорту, виду змагання, закладу фізичної культури і спорту; ввести поняття спортивної дисципліни; привести термінологію закону у відповідність до закону України про громадські об'єднання; передбачити необхідність прийняття положення про спортивні клуби, що затверджуватиметься Кабінетом міністрів України; вдосконалити статус фізкультурно-спортивних товариств і спортивних федерацій тощо. Норми, присвячені професійному спорту, в законопроекті

відсутні.

Таким чином, чинне вітчизняне законодавство у сфері спорту є застарілим та не в повній мірі відповідає потребам сучасного спорту і суспільства загалом. Відповідно, удосконалення вітчизняного законодавства, перш за все, – з точки зору приведення його у відповідність із сучасними моделями розвитку професійного спорту і спорту загалом, має стати одним із пріоритетів як законодавчої влади, так і всіх причетних до сфери спорту суб'єктів. Видається, що сьогодні існує нагальна необхідність прийняття окремого закону «Про спорт» («Про професійний спорт»), який би містив спеціальні правові норми, спрямовані на регулювання, перш за все, приватних відносин у сфері спорту. Прийняття такого закону надало б додатковий імпульс для розвитку вітчизняного комерційного (професійного) спорту і української економіки загалом.

1.1. Дискусія щодо виокремлення галузі спортивного права

Термін «спортивне право» широко використовується як науковцями, так і практиками для позначення норм, що стосуються сфери існування спортивних відносин, однак, загально визнане бачення сутності цього явища у вітчизняній юриспруденції ще не сформувалося. У процесі дискусій з'ясувалося існування серйозних розбіжностей щодо розуміння юридичної природи, змісту та обсягу поняття «спортивного права».

Наразі «спортивне право» у пропонується розуміти як сукупність норм, що регулюють відносини в сфері спорту, охороняють та захищають права учасників цих правовідносин, характеризуючи його при цьому іноді як самостійну, а іноді як комплексну галузь права.

Окремі автори, ведучи мову не про «спортивне», а про «фізкультурно-спортивне право», котре «у відповідності з чинними джерелами нормативного й доктринального характеру», як «самостійна галузь права (виділено Є.Харитонов)¹⁵, повинна представляти собою конкретно визначену сукупність правових норм і положень, що регулюють стосунки не тільки у сфері фізичної культури, спорту, а й у всій фізкультурно-спортивній індустрії взагалі».

Є позиція, що Спортивне право, котре наразі посідає чільне місце серед новітніх правових явищ, як комплексна галузь права, набуло всіх ознак

¹⁵ Спортивне право України : навчальний посібник / За ред. Є.О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 330 с.

відносної самостійності та характеризується комплексністю норм, а тому і наявністю особливих механізмів правового регулювання, що спрямовані на ефективне збалансування між собою приватних та публічних елементів в означеній сфері. При цьому наслідком розвитку механізмів правового регулювання спортивних відносин постали розвиток особливого правового режиму спортивного права, а також розвиток юридичних вчень про предмет, метод, принципи, суб'єкти та інші системоутворюючі складові цієї галузі правових знань. Очевидно, прагнучи підкреслити значення та оригінальність «спортивного права», деякі автори іменують його «самостійною комплексною галуззю права», у зв'язку з чим постає питання про необхідність розмежування «самостійних» та «несамостійних» комплексних галузей права, існування яких і без того викликає сумніви (до цього питання ми ще повернемося далі).

Деякі автори, досліджуючи «спортивне право» у різних ракурсах, розглядають його то як «комплексну галузь права», то як «галузь законодавства», то як «галузь юридичної науки», то як «учбову (навчальну) дисципліну».

Радикальна позиція: прихильники якої обстоюють існування самостійної галузі «спортивне право». (У більшості випадків йдеться про спортивне право як «галузь права», хоча існує й думка, згідно якій воно є галуззю законодавства)

Аналізуючи цю позицію, передусім, слід звернути увагу на переважання у висловлюваннях її прихильників емоційних моментів з недостатньо чітким визначенням при цьому методології дослідження (або взагалі відсутністю останньої). Скажімо, практично усіма авторами, що виступають за визнання спортивного права галуззю права, доцільність такого рішення обґрунтовується значимістю відповідних відносин у бутті суспільства, існуванням відповідних законодавчих актів на міжнародному та національному рівнях тощо.

Визначенню сутності спортивного права має передувати обрання методологічних засад досягнення поставленої мети. Зокрема, мають бути обрані засади розуміння права взагалі, від чого, власне, і залежить бачення сутності спортивного права, як частини цілого (як конкретного прояву абстрактного поняття).

Як впливає з наведених вище дефініцій «спортивного права», як сукупності(системи) правових норм, вони ґрунтуються на нормативістському праворозумінні. Однак з позиція такого підходу, для виокремлення галузі права (у тому числі, й «спортивного права») мають значення наявність власного предмету, методу, принципів правового регулювання, правового режиму тощо.

Що ж стосується спортивного права, то властивими практично усім дефініціям, які пропонуються прихильниками виокремлення галузі «спортивне право», можна вважати лише дві ознаки: 1) спортивне право це сукупність (система) норм, 2) ці норми регулюють «спортивні відносини» (або відносини «у галузі фізкультури і спорту»).

Передусім, зауважимо, що перша з цих ознак, власне, свідчить про обрання у якості методологічного підґрунтя характеристики спортивного

права нормативістського праворозуміння, оскільки «право» розуміється як «сукупність норм». У зв'язку з цим поняття «спортивні відносини – (відносини у галузі спорту, фізкультури і спорту)» фактично набуває значення єдиного критерію існування «галузі спортивного права».

Ці сумніви зростають ще більше внаслідок безрезультатності спроб знайти єдиний метод правового регулювання, в якому були б відображені засади, властиві відповідній галузі.

Розглядаючи метод правового регулювання як критерій виокремлення галузі права, виходимо з того, що він є сукупністю специфічних прийомів юридичного впливу на учасників суспільних відносин у певній сфері буття суспільства.

Імперативний метод (метод субординації) характеризується тим, що регулювання здійснюється «згори вниз» і ґрунтується на владно-імперативних засадах. Відтак публічно-правові галузі охоплюють інституції та інститути, що функціонують у «вертикальній площині» суспільних відносин, ґрунтуються на засадах влади і підпорядкування (субординації) суб'єктів відповідних правовідносин).

Диспозитивний метод (метод координації) характерний для регулювання на засадах формальної рівності, ініціативності та вільного розсуду учасників відповідних відносин. На процес такого регулювання впливає активність учасників суспільних відносин, які регулюються за його допомогою. У характерних рисах диспозитивного методу проявляються особливості приватного права як наднаціонального феномену, що складається, передусім, із сукупності гуманітарних ідей, правових принципів, правил і норм, що стосуються визначення статусу і захисту інтересів окремої особи (людини).

Диспозитивний та імперативний методи у різному співвідношенні присутні у галузевих методах правового регулювання (цивільно-правовому та адміністративно-правовому).

Оскільки до сфери спорту належать різноманітні спортивні та «навколо спортивні» відносини, які за своєю сутністю є соціальними зв'язками по «горизонталі» та «вертикалі», природним є те, що для їхнього впорядкування використовують як диспозитивний, так і імперативний методи. Ця обставина дає підстави для висновку про відсутність єдиного методу правового регулювання відносин у сфері спорту.

Натомість, залежно від типу відносин, що регулюються і конкретних завдань можуть застосовуватися цивільно-правовий або адміністративно-правовий методи.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що спроби кваліфікувати комплексне правове регулювання спортивних відносин, як формування особливої сукупності норм – нової галузі права, є некоректним, оскільки з позицій «нормативістського» підходу «спортивного права», так само, як і багатьох інших аналогічних галузей права (ІТ-права, інформаційного права, Інтернет права, космічного права тощо) існувати не може.

Чи може бути «спортивне право» визнане, якщо не самостійною, то, так званою, «комплексною» галуззю права?

Існування комплексних галузей права тривалий час залишається предметом дискусій.

Хоча з погляду загальної теорії права існування комплексних галузей можливе (Н.Крестовська), проте виправданим здається застереження, що вести мову про такі комплексні утворення правових норм варто стосовно не «галузей права», а «галузей законодавства». На такому методологічному підґрунті, М.В. Саннікова шляхом досить складних теоретичних побудов та аргументації доходить висновку, що «у випадку зі спортивним правом доцільно говорити про об'єктивне існування галузі законодавства і вирішувати проблеми правового регулювання суспільних відносин у сфері фізичного виховання та спорту через призму саме структури законодавства» (Саннікова М. В. Спортивне право: до постановки питання про виділення галузі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 193-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_32_18).

Під таким кутом зору виправданою може здатися оцінка «спортивного права», як сукупності актів законодавства, що регулюють «спортивні відносини». Така сукупність актів, з певною мірою умовності може іменуватися «спортивне законодавство». Втім, така оцінка (так само як і найменування) нічого практично не дає, оскільки є лише констатацією певного стану речей.

1.2. Спортивне право як концепт: поняття та структура

Спроби охарактеризувати «спортивне право» з погляду нормативістського праворозуміння приводять у глухий кут. Однак негативну відповідь не можна визнати задовільною, оскільки це не відповідає запитам та очікуванням суспільства, де ідея «спортивного права» набуває дедалі більшого поширення.

Отже виходимо з доцільності вживання терміну «спортивне право», а відтак і правдивості твердження про існування «спортивного права».

Водночас, необхідно зробити важливе уточнення стосовно бачення сутності «спортивного права», яке полягає в тому, що останнє має характеризуватися не з позицій нормативістського праворозуміння, а під кутом зору соціально-правовим – як елемент соціально-політичного устрою та елемент суспільної свідомості.

З таких позицій право розглядається як концепт (conceptus – «думка, уявлення, поняття»), тобто як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з використанням терміну «право», супроводжують і характеризують його.

Відповідно «спортивне право» розуміємо як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, у галузі (галузях), що прямо або по дотичній стосуються спорту.

Такий підхід дає можливість зняти проблеми методологічного характеру, котрі неминуче виникають при визначенні «спортивного права» «на основі «нормативістського» бачення поняття та сутності права.

Розгляд «спортивного права» як концепту, не заперечує «нормативного» (законодавчого) наповнення цього поняття, але позбавляє необхідності оцінки його як системи правових норм, що утворюють жорстку ієрархічну структуру: галузь та підгалузі права, відповідні правові інститути тощо. Натомість, може йтися про «структуру «спортивного права», яка відображає систему «нормативного наповнення» цього концепту, тобто про структуру масиву законодавства, акти якого регулюють відносини у сфері спорту.

При цьому єдиним критерієм віднесення нормативного акту законодавства до «спортивного права» (котре, як зазначалося вище, є комплексною галуззю законодавства) може бути предмет правового регулювання, оскільки існування окремого, властивого лише цій галузі методу правового регулювання, поки що, не доведене.

Розмаїття відносин, пов'язаних зі сферою спорту, створює на практиці істотні незручності при пошуку актів законодавства, що застосовуються для регулювання того чи іншого виду таких відносин; пошуку та систематизації матеріалів практики; субсидіарному застосуванню норм законодавства, застосуванню аналогії закону тощо.

З огляду на цю обставину, необхідно визначити орієнтири для встановлення кола норм, які можуть бути віднесені до нормативного наповнення концепту «спортивне право».

На підставі проведеного дослідження можна сформулювати кілька принципово важливих тверджень.

Передусім, зазначимо, що некоректним є віднесення спортивного права до сфери суто приватної чи суто публічної. Так само, як і нема достатніх підстав вважати спортивне право «частиною вітчизняного приватного права» (М. Ткалич). Воно включає норми різних галузей права.

Разом із тим, виходимо з того, що за межами «спортивного права» знаходяться норми адміністративного, кримінального, митного, податкового тощо права, оскільки зазначені галузі, як управлінські та охоронні, можуть стосуватися різних видів суспільних відносин, забезпечуючи їхнє впорядкування та охорону.

Наступним кроком має бути розрізнення «спортивного права» у широкому та вузькому сенсі.

Під «спортивним правом» у широкому сенсі розуміємо сукупність усіх норм і правил, що регулюють діяльність у сфері спорту. Вони складають відносно інтегровану систему багаторівневого порядку, що містить приватноправові та публічно-правові елементи.

Необхідність врахування приватноправового та публічно-правового забарвлення спортивних відносин має враховуватися, аби визначити пріоритетність інтересів (приватні чи публічні) і на цьому підґрунті особливості методів правового регулювання, що застосовуються.

Під «спортивним правом» у вузькому сенсі можна розуміти регулятивні норми (переважно цивільно-правові), що забезпечують впорядкування власне «спортивних відносин», на засадах «Дозволено все, що не заборонено законом». Такий підхід надає договору значення норми цивільного законодавства. Можна стверджувати, що саме за його допомогою складається основний масив норм, які можуть бути віднесені до «спортивного права».

Напрями регулювання «спортивного права (законодавства)» у вузькому сенсі:

1) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються спортивних відносин: засади правового регулювання; застосування аналогії закону та права; визначення підстав виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері спортивних відносин; забезпечення самозахисту та захисту суб'єктивних прав; визначення правового режиму об'єктів цивільних прав, зокрема, земельних ділянок, прав інтелектуальної власності, інформації, як такого об'єкту; правочини у галузі спортивної діяльності; представництво; захист особистих немайнових прав фізичної особи тощо;

2) положення цивільного законодавства, що стосуються суб'єктного складу спортивних відносин: про створення та припинення юридичних осіб у сфері спорту; норми, що опосередковують внутрішньо корпоративні відносини; захист прав корпорацій тощо;

3) положення цивільного законодавства, що стосуються прав інтелектуальної власності: визначення об'єктів прав інтелектуальної власності у сфері спорту; захисту прав інтелектуальної власності, норми про ліцензійні угоди тощо;

4) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються договорів та положення, які стосуються окремих видів договорів у сфері спорту;

5) положення цивільного законодавства, що стосуються недоговірних відносин у сфері спорту: про оголошення винагороди, конкурсу тощо; діяльність у сфері спорту в інтересах іншої особи без повноважень; відшкодування шкоди, завданої у сфері спорту; повернення безпідставно отриманого (збереженого) майна у цій сфері тощо;

6) положення цивільного законодавства, що стосуються спадкування спортивного майна: спадкування інтелектуальної власності у цій сфері, авторських прав на них тощо; поділ успадкованих прав на спортивні винагороди між спадкоємцями; переходу таких прав за спадковим договором тощо;

Оскільки схожу структуру може мати не лише «спортивне право», а й інші подібні концепти (скажімо, підприємницького права, корпоративного права та ін.), доцільним є виокремлення «спортивного права у «спеціальному сенсі».

При цьому до відповідного нормативного масиву мають бути віднесені лише ті норми, що стосуються суто сфери спорту: відносини, що виникають при укладенні контрактів, створенні та використанні спортивного обладнання тощо.

З урахуванням викладеного вище «спортивне право» можна розглядати не тільки як концепт, але й як навчальну дисципліну, предметом вивчення якої є власне «спортивне право», як концепт, а також правові концепти, що виникають та існують у зв'язку з буттям (діяльністю) людини у сфері спорту.

Варто зазначити існування труднощів, зумовлених тим, що формування структури предмету «спортивне право» і методики його викладання, може бути ускладнене надто широким розумінням цього концепту, що не дозволить «втиснути» його в межі навчального курсу. Тому доцільним є вивчення «спортивного права» у спеціальному сенсі.

1.3. «Спортивне право» як навчальний предмет та наукова школа

У зв'язку зі стрімким розвитком спорту, появою великої кількості нових його видів, комерціалізацією і професіоналізацією спортивної діяльності, перетворенням спорту на потужну світову індустрію, все більшої актуальності набувають не лише питання правового регулювання відносин у сфері спорту, але й підготовка фахівців у відповідній галузі, а також забезпечення відповідного наукового та навчально-методичного підґрунтя для такої підготовки.

Що стосується вирішення першого зі згаданих завдань, то тут принципово важливим є визначення того, яких саме фахівців (якого спрямування) маємо готувати, а також кому ще (крім фахівців) потрібне знання спортивного права.

Як свідчать результати опитувань «спортивне право», передусім, цікавить дві категорії потенційних суб'єктів навчання. По-перше, це професійні спортсмени (молоді люди, що прагнуть стати професійними спортсменами), тренери, спортивні функціонери та усі ті, кого цікавлять юридичні питання, з якими їм доводиться зустрічатися у сфері спорту.

По-друге, це студенти-юристи, які прагнуть опанувати знання у цій сфері з тим, щоб, набувши відповідних навичок, у майбутньому практикувати у сферах, пов'язаних зі спортом (передусім) та фізкультурою.

Цим, власне, визначається напрямки, обсяг та методика вивчення спортивного права.

Що стосується першої з названих категорій, то її представників цікавить широкий обсяг знань з питань управління фізкультурою та спортом, правове забезпечення створення та функціонування інфраструктури фізкультури і спорту, підготовка спортивних кадрів, визначення правового статусу учасників спортивних відносин, захист їх прав та інтересів, відповідальність за порушення у сфері спорту, забезпечення соціальної захищеності спортсменів та інших учасників відносин у галузі фізкультури та спорту, вирішення відповідних спорів, юридичні аспекти міжнародних відносин у цій галузі тощо.

Цими запитамі мають визначатися напрямки та характер вивчення спортивного права відповідних категорій «споживачів знань»: йдеться про отримання широкого обсягу знань про правове регулювання відносин фізкультури і спорту («відносин, пов'язаних зі сферою фізкультури і спорту»),

оскільки йдеться про відносини, що регулюються нормами різних галузей законодавства: конституційного, адміністративного, цивільного, трудового, господарського, земельного, а також галузей процесуальних (цивільного процесуального, господарського процесуального, адміністративного процесуального) та ін.) Знань, не обов'язково глибоких, але насичених різноманітною супутньою інформацією, корисною з погляду можливості її практичного використання.

Що стосується другої категорії, тобто, правознавців (або майбутніх правознавців), які мають намір опанувати відповідні знання, аби у майбутньому практикувати у сферах, пов'язаних зі спортом та фізкультурою, то тут напрями вивчення «спортивного права» мають визначатися інакше.

Звісно, той, хто збирається практикувати як юрист у сфері фізкультури і спорту, мусить мати загальні уявлення про правове регулювання відносин у цій сфері.

Однак, слід зауважити, що ці загальні знання мають бути не оглядово-ознайомчого, а передусім, концептуального характеру: правознавець мусить уявляти в чім сутність феномену «спортивне право», чим «спортивне право» відрізняється від «спортивного законодавства», які відносини у сфері фізкультури і спорту можуть регулюватися актами законодавства (і якого саме), а які можуть впорядковуватися угодами між їхніми учасниками, внутрішніми нормами громадських організацій, правилами спортивної етики та моральності.

Крім того, необхідно враховувати, що, хоча підготовка «універсальних спортивних юристів», в принципі можлива, але така «універсальність» може досягатися або шляхом наполегливої, самовідданої праці студента, або припускає засвоєння загальних засад правового регулювання у відповідній галузі з наступною поглибленою спеціалізацією за тими чи іншими напрямками.

Для вивчення спортивного права з позицій підготовки «універсального» знавця відповідних норм та правил може стати у нагоді навчальний посібник А.М. Апарова «Спортивне право України» (2012). Посібник є зібранням узагальнених правових положень зі спортивного права України, в якому зроблена спроба всебічного і повного викладу всієї сукупності правових знань, що стосуються такого складного і специфічного суспільного явища, як спорт і фізична культура. Зокрема, у цьому посібнику аналізується поняття спортивного права та його місце серед інших юридичних наук, предмет і метод його регулювання, принципи спортивного права та фізкультурно-оздоровчої діяльності, спортивні правовідносини, суб'єкти фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, правовий режим майна у сфері фізичної культури і спорту, публічне управління у сфері фізичної культури та спорту в державі, правове регулювання соціальних та трудових відносин у сфері спорту, деякі аспекти майнових та фінансових правовідносин у фізкультурно-оздоровчій та спортивній діяльності, з також питання організації та проведення спортивних змагань, спортивної метрології, основ спортивної медицини та допінгового

контролю, спортивного процесу та юридичної відповідальності у спортивному праві.

Посібник А.М. Апарова висвітлює особливості правового регулювання відносин у сфері спорту більшою мірою з точки зору публічного права, тоді як головною тенденцією сучасного спорту є його комерціалізація і професіоналізація, спортивне право можна розглядати як інтегровану частину концепту приватного права. Відповідно, питома вага майнових відносин у сфері спорту стрімко збільшується, що, у свою чергу, тягне пропорційне зростання значення приватноправових норм для регулювання відносин у сфері спорту.

Врахування цієї обставини ставить на порядок денний підготовку посібника (навіть, низки посібників) з метою полегшити вивчення особливостей правового регулювання відносин, що складаються у сфері фізкультури і спорту. Власне, це видання також є одним з посібників згаданої серії, які планується присвятити актуальним приватноправовим аспектам спортивного права: професійному спорту, захисту прав учасників спортивних відносин, захист прав інтелектуальної власності у сфері спорту, відшкодування шкоди, завданої у сфері спорту та ін.

Матеріал цього посібника згрупований відповідно до програми курсу спортивного права у 11 розділів, поміж яких визначення поняття і сутності спортивного права, особливості управління фізичною культурою і спортом, суб'єкти і об'єкти спортивних відносин, договірні відносини у сфері спорту, правове регулювання спорту за кордоном тощо. При цьому автори посібника не просто проаналізували емпіричний матеріал, а запропонували власні шляхи вирішення певних проблем правового регулювання відносин у сфері спорту.

1.4. Вітчизняна школа «спортивного права»: стан та перспективи

Існування спортивного права, як концепту, як особливої сфери правового регулювання, наразі вже ні в кого не викликає сумнівів. Безперечно, ще довго триватимуть суперечки щодо визначення сутності спортивного права та його місця в системі права: представники публічно-правової науки наполягатимуть на визнанні спортивного права частиною публічного права, представники приватноправової науки наполягатимуть на приватноправовій сутності спортивного права, а хтось відстоюватиме комплексний характер спортивного права. Втім, попри розмаїття думок щодо визначення місця спортивного права в системі права, відносини, що складаються у зв'язку із здійсненням спортивної діяльності, об'єктивно існують, стрімко розвиваються і потребують свого врегулювання. Саме на це і спрямоване спортивне право, як особлива сфера правового регулювання, система правових норм, завданням якої є врегулювання суспільних відносин у сфері спорту.

З точки зору фігурантів «спортивного права» стан правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням спортивної діяльності, наразі залишається недостатнім. Зокрема, на відміну від багатьох інших країн, в Україні наразі відсутній комплекс правових норм, спрямованих на регулювання відносин професійного спорту, а розробка спортивного

кодексу, яку вже ведуть провідні спортивні держави, ще навіть не починалася. Досить популярним є твердження, що такий стан речей є одним з чинників того, що спорт в Україні розвивається не настільки швидкими темпами, як цього хотілося б, а тому слід активізувати активність законодавчої діяльності у цій сфері.

Водночас не можна зневажати й тією обставиною, що розвиток «спортивного права» відбувається завдяки такій властивості спорту, як здатність до саморегулювання). Завдяки цьому надзвичайно важливу роль у розвитку сучасного спорту відіграє договір, за допомогою якого відбувається впорядкування відносин, що складаються між юридично рівними учасниками спортивної сфери.

Вирішення проблеми, як першим, так і другим шляхом, вимагає активізації наукових досліджень, передусім, у сфері приватноправовій.

Якщо обґрунтованість удосконалення регулювання публічно-правових відносин та визначення змісту відповідних норм у галузі спорту є справою, швидше, економістів, соціологів тощо, то удосконалення правового регулювання у сфері приватноправовій потребує набагато більшої участі і зусиль правознавців. Це пов'язано з тим, що у цьому випадку йдеться не лише про законодавче впорядкування у певних формах відносно обмеженої кількості відносин у галузі фізкультури і спорту. Натомість, приватноправова сфера спорту припускає і встановлення самої можливості договірного регулювання, і визначення особливостей та змісту договорів у цій сфері, і казуїстичного аналізу практики (так званих, «кейсів»), і вирішення питань медіації, і багато чого ще, що складає теоретичне підґрунтя приватноправової складової спортивного права.

Зазначене вище створює певне підґрунтя для формування відповідної правової школи, а ще більшою мірою – потребу у такій школі.

Протягом останнього десятиріччя в Україні було захищено низку кандидатських дисертацій, присвячених проблемам спортивного права (головним чином, у його «приватноправовому секторі»): Це, зокрема, наступні дисертації: Г. Бордюгової «Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»; М.А. Тіхонової «Непідприємницькі фізкультурно-спортивні організації як суб'єкти цивільного права»; М.О. Ткалича «Спортивні клуби, як учасники спортивних правовідносин»; Г.М. Гніздовської «Цивільно-правове регулювання суспільних відносин у сфері професійного футболу України», О.М. Залізко «Вирішення спорів, що виникають з міжнародних приватних спортивних відносин Спортивним арбітражним судом».

Дисертація С.А. Тіхонової містить комплексний аналіз непідприємницьких фізкультурно-спортивних організацій як суб'єктів цивільного права. Значну увагу приділено дослідженню становлення та розвитку непідприємницьких фізкультурно-спортивних організацій. Розкривається зміст та поняття непідприємницької фізкультурно-спортивної організації, наводяться ознаки, що характеризують їх як юридичних осіб, розроблена класифікація цих організацій за різними критеріями та дається їх

порівняльна характеристика. Досліджується поняття «правове становище непідприємницьких фізкультурно-спортивних організацій», його елементи та особливості, встановлюється місце зазначених організацій серед учасників цивільних правовідносин. Розкрито зміст складових правового становища непідприємницьких фізкультурно-спортивних організацій, а саме їх правоздатність та дієздатність, поняття «правовий режим майна непідприємницьких фізкультурно-спортивних організацій».

Дисертація М.О. Ткалича містить комплексний аналіз правового становища спортивних клубів як учасників цивільних правовідносин.

Значну увагу в дисертації приділено дослідженню становлення та розвитку спортивних клубів як учасників товарно-грошових відносин. Пропонується визначення поняття спортивного клубу та ґрунтовний аналіз юридично значущих ознак спортивного клубу, що характеризують його як юридичну особу приватного права. Здійснено детальну класифікацію спортивних клубів – учасників цивільних відносин. Значну увагу приділено встановленню проявів цивільної правоздатності та дієздатності спортивних клубів. Розкрито особливості участі спортивних клубів у договірних відносинах, надано авторські визначення понять «спортивний контракт», «трансферний контракт», «спонсорський контракт», здійснено їх юридичну характеристику. Розглядаються також особливості відшкодування шкоди, завданої спортивним клубом, а також особливостям розгляду спорів за участю спортивних клубів.

У дисертації О.О. Біляєва досліджується статус спортивних організацій приватного права, на підставі якого зроблена спроба теоретичного обґрунтування правового становища спортивної організації як суб'єкта цивільного права.

Проблематика дисертації Г.М. Гніздовської вужча і присвячена спеціально питанням цивільно-правового регулювання суспільних відносин у сфері професійного футболу України.

Дисертація Л.І. Заїченко також присвячена дослідженню специфічного кола питань: визначенню теоретичних засад формування господарсько-правової політики держави в сфері законодавчого забезпечення спортивної діяльності як господарської, а спортивних клубів – як суб'єктів господарювання, але також являє інтерес з погляду проблематики спортивного права.

На відміну від згаданих дисертацій, дослідження О.М. Залізкоприсвячене проблематиці не «внутрішньодержавних» спортивних відносин, а питанням вирішення спорів, що виникають з міжнародних приватних спортивних відносин Спортивним арбітражним судом.

Разом із тим, відзначаючи істотний внесок згаданих та інших науковців – авторів окремих публікацій проблем спортивного права, маємо зауважити, що сама по собі ця обставина ще не свідчить про існування вітчизняної школи спортивного права. Адже «правова школа» – це не просто сукупність публікацій кількох авторів на певну тематику, а цілеспрямовані узгодженні

наукові дослідження правознавців, що виконується з використанням певного методологічного підґрунтя і спрямовані на досягнення певної наукової мети.

Оскільки сукупність згаданих ознак наукової школи відсутня, можна зробити висновок, що вітчизняна школа спортивного права наразі ще не існує.

Разом із тим, ситуація у цій галузі виглядає не такою вже й поганою, а перспективи є досить оптимістичними, чому сприяють спільні зусилля правознавців-ентузіастів, які представляють Національний університет «Одеська юридична академія», Запорізький національний університет і Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака.

Значною мірою завдяки скоригованим спільним зусиллям в Україні почала формуватися вітчизняна школа спортивного (приватного) права. Крім того, наукові пошуки професорів НУ «ОЮА» д.ю.н. Харитонова Є.О., д.ю.н. Харитонів О.І., д.ю.н. Шишки Р.Б., директора Центра спортивного права ЗНУ і НДІ ППП імені академіка Ф.Г. Бурчака, к.ю.н. Ткалича М.О. активно підтримали к.ю.н. Гніздовська Г.М., к.ю.н. Тіхонова М.А. та молоді науковці Толмачевська Ю.О., Наставний І.В. та інші.

Одним із перших провідних вітчизняних навчальних і наукових центрів, що зацікавилися проблемами спортивного права, став Національний університет «Одеська юридична академія». Тут за ініціативи декана факультету цивільної і господарської юстиції доцента Д.О. Колодіна, за підтримки президента університету академіка С.В. Ківалова 2018 році було вперше на теренах України успішно запроваджено в навчальний процес вищого навчального закладу навчальний курс «Спортивне право» для студентів магістратури, який читає к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Б.В. Фасій.

У програму навчальної дисципліни включені теми щодо поняття та сутності спортивного права, суб'єктів спортивних відносин, встановлення та припинення майнових прав в сфері спорту, правові проблеми захисту прав учасників спортивних відносин, питання відповідальності в сфері спорту, механізм регулювання спорів, що виникають зі спортивних відносин тощо. Зауважимо, що даний навчальний курс може бути цікавим як спортивним юристам так і майбутнім професійним спортсменам.

Крім цього, того ж 2018 року під редакцією проф. Є.О. Харитонів вийшла перша колективна монографія «Спортивне право: актуальні проблеми», яка висвітила основні загальні аспекти регулювання відносин в сфері спорту.

Дисципліни які висвітлюють питання спортивного права вже багато років успішно викладаються і в провідних університетах світу. Зокрема, наприклад, в Іспанії на магістратурі викладається дисципліна під назвою «International Sports Law», де акцент, на відміну від вітчизняного підходу, зміщений саме на висвітлення питань правового регулювання відносин в сфері міжнародного спортивного права.

2018-й рік ознаменувався також появою першого в Україні Навчально-наукового Центру спортивного права. Створення Центру спортивного права

стало можливим завдяки співпраці Запорізького національного університету та Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, директором якого став фахівець в сфері спортивного права к.ю.н., доцент кафедри цивільного права ЗНУ Ткалич М.О.